

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 92 1971

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1972

uppgge försöken att komma tillrätta med den proteusartade företeelsen *stil*. Det är den som rymmer ordkonstverkets hemlighet — i långt högre grad än några faktorer av biografisk, sociologisk eller liknande art. Cassirer har gett sig i kast med den svåraste — men också mest ofrånkomliga — uppgift en litteraturforskare kan ålägga sig. Den har kanske i hans fall varit särskilt svår, därför att Hjalmar Söderbergs prosa är så diskret, inte erbjuder några mera spektakulära inslag — egenartat ordval eller bildspråk o. d.

På sitt sätt är Cassirers undersökning ett tidens tecken. De senaste decennierna har inom en rad olika forskningsfält röjt en allt större medvetenhet om själva det språkliga mediets egenart och betydelse. Den inriktningen har avspeglat sig också inom skönlitteraturen; dikterna har mer och mer blivit utforskare av språkets möjligheter. Det är hög tid att litteraturvetenskapen antar utmaningen och utvecklar de arbetsinstrument som den nya situationen kräver. Stilistiken — hur man nu till sist definierar den — torde ha framtiden för sig.

Peter Hallberg

Anne Marie Wieselgren: *Carl-Jobans-tidens prosa. Språkliga studier i texter från den moderna prosaberättelsens framväxttid*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap serie A nr 21, 1971.)

I en kort inledning skisserar AMW syftet med sin avhandling — »att genom beskrivningar av skönlitterära texter från dessa tre årtionden [1809–1839] försöka fånga några av epokens karakteristiska drag i språk och stil» och genom urvalet almquisttexter »presentera hans utveckling från romantik till realism». Centralfiguren i fiktionsprosan är emellertid Claes Livijn. Som jämförelsematerial har AMW valt texter dels från 1700-talet, dels icke-fiktiv prosa från 1800-talet samt fem »nusvenska klassiker». I kapitel I presenteras de svenska texterna. Kapitel II är delat i två avdelningar, A och B. Den förra behandlar sats- och meningsbyggnad med utgångspunkt i Diderichsens fundamentbegrepp, den senare tar upp grammatiska detaljstudier med särskild hänsyn till den frasen (den gröna dal, den gröna dalen, gröna dalen, etc.). Kapitel III behandlar adjektiv, kapitel IV berättarteknik, införingsverb och dialog och kapitel V bildspråk.

Urval av textmaterial

I inledningen säger AMW på tal om det texturval hon har företagit för undersökningen:

»hur detta urval bör ske, kan självfallet diskuteras. Min förhoppning har varit att texterna skall anses representativa för författare och tillkomsttid.» Man efterlyser klara ståndpunktstaganden från AMW efter vilka riktlinjer hon har bedömt huruvida texterna är representativa — och vad detta egentligen ska innebära. Centralfiguren i huvudmaterialet är Claes Livijn, framför allt hans Spader Dame (1825). Men den orsak som AMW anger för att hon valt just hans författarskap som centrum förefaller egendomlig: »Hans författarskap är i detta sammanhang intressant just på grund av de språkliga manifestationerna av den tidsbundenhet, som gör de flesta av hans verk mindre njutbara för en nutida läsare.» Detsamma gäller säkert ett stort antal av hans tidsfränder, och jag förmodar att den verkliga orsaken till AMW:s intresse för honom ligger på ett helt annat plan. När det gäller valet av Almquist förefaller mig *motiveringen* god nog: urvalet »har gjorts i avsikt att presentera hans utveckling från romantik till realism». Redan den målsättningen hade sannolikt kunnat ge stoff åt en diger avhandling för sig, och aspekten kommer tyvärr i stort sett bort i undersökningen med undantag för några anteckningar om adjektivbruket i olika verk. För övrigt anges inga kriterier för texturvalet utom för Uno von Trassenberg, »vår äldsta romanklassiker» och Det går an, »vår första moderna roman». Som jämförelsematerial hämtas stoff också från fem »nusvenska klassiker». Skäl för tre av dem kan man finna på s. 107: »åtminstone de tre första texterna, Röda rummet, Gösta Berlings saga och Martin Bircks ungdom är allmänt lästa och allom bekanta». För de andra två klassikerna, Krusenstjernas Tony växer upp och Piratens Historier från Färs ges som skäl endast det allmänna omdömet om alla dessa fem verk, att de är »valda i egenskap av goda representanter för nusvensk fiktion och alla prisade för sitt språkliga och stilistiska mästerverk» (s. 12). (I undersökningen ingår också ett tyskt material. Kriterierna för valet av detta får väl sökas främst i kap. I, där vissa påverkningsteorier läggs fram.)

Om man nu vill skildra något som ska kallas för den svenska prosans stilhistoria eller den moderna prosaberättelsens framväxt, förefaller mig valet av undersökningsmaterial vara av så stor betydelse, att man kunde kräva en diskussion kring problematiken. Läge det inte nära till hands för en på kvantitativa metoder så inriktad undersökning att arbeta med ett ur statistisk synvinkel slumpmässigt texturval?

De verkliga skälen till texturvalet förefaller mig böra sökas i avhandlingens olika syften.

Dels vill AMW genom beskrivningar av skönlitterära texter från 1800-talets tre första årtionde 1) »försöka fånga epokens karakteristiska drag i språk och stil», dels vill hon 2) skildra den svenska fiktionsprosans »såväl kvantitativt som kvalitativt» snabba utveckling under samma tid från »vår äldsta romanklassiker» till »vår första svenska roman». Dessutom har hon ambitionen att 3) beskriva Almqvists stilutveckling från romantiker till realist, och slutligen 4) har hon av allt att döma haft ett stort personligt intresse för Claes Livijn och hans roman Spader Dame, vilken hon önskat beskriva ur stilistisk synvinkel. Sista kapitlet om bildspråk ägnas med undantag av två sidor helt åt Spader Dame; samma roman intar centralpositionen också i det första med sina närmare 30 sidor av kapitlets 95, på vilka inte mindre än 40 olika texter presenteras. Även i kap. II A finns »slutanmärkningar om Spader Dame», och likaså ägnas ett speciellt avsnitt i kap. III åt Spader Dames färgadjektiv. Det förefaller som om den mångdubbla ambitionen i undersökningen har varit till men för resultatet. Var och en av de fyra målsättningarna hade var för sig räckt mer än väl för en undersökning av avhandlingsomfång. Nu har de något disparata syftena kommit att inverka olyckligt på varandra, så att Claes Livijn blivit starkt överrepresenterad i materialet för att detta skulle tjäna syftena 1 och 2, medan den kvantitativt upplagda komparativa undersökningen av hela materialet i kap. II i mycket liten mån har någon bäring till syftena 3 och 4. Denna brist kan dock eventuellt kompenseras av de många uppslag till vidare studier i alla avseenden som AMW:s arbete ger.

Värdeomdömen

I den tyska sammanfattningen karakteriserar AMW det första kapitlet »Die auf Tatsachen fussende aber notwendigerweise impressionistische Textbeschreibung von Kapitel I». Avsnittet är i sin helhet ganska svårgripbart och svåröverskådligt inte minst beroende på avsaknaden av sammanfattande synteser. Men det mest anmärkningsvärda är ändå mängden av värdeomdömen — och inte minst arten av dessa värdeomdömen.

Att vetenskap implicerar och förutsätter värderingar är uppenbart. Lika uppenbart är emellertid att dessa, och framför allt kriterierna för dessa, måste redovisas. Inte minst kan man kräva ett deciderat ståndpunktstagande i denna för alla vetenskapliga discipliner centrala fråga. Inom litteraturvetenskap och stilistik har den ju stått i centrum för diskussionen under flera decennier. Märkligt nog tar AMW inte ställ-

ning till detta problem utan använder till synes fullständigt oreflekterat värdeomdömen på ett sätt som väl knappast ens Schück och hans generation tillät sig. Anmärkningen drabbar huvudsakligen första kapitlet. I de senare är värdeomdömena få.

AMW påpekar själv i avsnittet om adjektiv: »Många värdeordsadjektiv säger snarast mera om författaren än om de ting han skildrar» (235). Naivt uttryckt som det är, rymmer det ju en stor portion sanning. Insikten härom borde ha gjort AMW försiktigare i sin användning av värdeord. Även om man har den största förståelse för värderingar, och anser att de när de nu i alla fall finns, måste redovisas, finner jag en del av omdömena i kap. I väl drastiska. Där finns något av — med AMW:s egen term (s. 222) — »kvinnospråklig entusiasm» som stör mig, inte minst för att den står i så uppenbar motsättning till objektivitetsambitionen i de följande kapitlen med alla sina tabeller.

Sid. 38 kan ge en provkarta över värdeomdömena och deras art. Nedifrån förekommer således uttryck som »den i och för sig vackra sommarvisan», »han lyckas tämligen bra», »olycksalig böjelse för ämbetsmannaspråkets småord», »rätt väl formulerade», »värre missgrepp», »mindre blamant», »stilistiska tabbar». Den sista formuleringen föranleder en kanske ändå allvarigare invändning. Den förekommer nämligen i en parafrasering av ett avsnitt i Johan Mortensens monografi över Livijn. AMW skriver: »Vissa ord kan man, som redan Mortensen gjort (a. a., s. 301) betrakta som stilistiska tabbar» (s. 38). Mortensens formulering lyder: »När Livijn använder ord som *allmoge* och *dombasun*, faller han ur stilen.» AMW:s kvinnospråkliga entusiasm må vara aldrig så spontan och medryckande — i sådana sammanhang är den malplacerad.

Diktarens avsikt

En liknande metodologisk oskuldfullhet finner jag i några passager där diktarens avikt behandlas. Om »The intentional fallacy» har ju vid det här laget åtskilligt sagts, och när en forskare tränger in i ett verk får han givetvis inte sällan en stark förnimmelse av en »diktartention». Svårigheten att med bestämdhet hävda, att diktarens avsikt är identisk med läsarens-forskarens upplevelse av denna är emellertid uppenbar. Någon gång, när AMW verkligen argumenterar för sannolikheten av att förf. haft en viss avsikt, som i fråga om det löst sammansatta *välde fram* gentemot *framvälde* (s. 58) finner jag tillvägagångssättet inte bara acceptabelt utan riktigt och legitimt. Men denna hållning gentemot författaren har sina

risker. Helt orimligt är att först pådyvla en författare en förment avsikt och sedan kritisera honom för att inte ha lyckats förverkliga denna, vilket sker vid två tillfällen i avhandlingen (på tal om ordet *avisskrifvare*, s. 60, och om Livijns påstådda försök att efterlikna Hoffman, s. 80 f.).

Pseudokvantitativa angivelser

I en framställning som är så klart kvantitativt inriktad som Carl-Johans-tidens prosa förvånar det också att bland alla de exakta angivelserna finna ett inte ringa antal s. k. pseudokvantitativa angivelser (typ »ofta», »vanlig», »stor frekvens»). De förekommer naturligt nog mest i kap. I, men ibland också i de senare kapitlen, bland alla siffrorna. Kategorin är intressant ur semantisk synvinkel. Pseudokvantitativa angivelser är i litteraturvetenskapliga sammanhang nämligen sannolikt ofta inte alls primärt av kvantitativ eller statistisk natur. Jag tror istället att de i allmänhet snarast bör tolkas som kvalitativa omdömen, och att det man har velat uttrycka i dessa termer ofta skulle kunna omskrivas med t. ex. *iögonfallande*.

I ett av de spridda avsnitten av teoretisk art intar AMW en ganska modest hållning för att tillhöra dem som utnyttjar kvantitativa metoder i stilistiken. Hon säger (liksom tidigare Helge Gullberg i avhandlingen *Berättarkonst och stil* i Per Hallströms prosa, till vilken AMW dock inte hänvisar) att »objektiva undersökningar tjänar antingen som korrektiv till eller som bekräftelse av subjektiva läsintryck» (s. 107).

Det är dessa subjektiva läsintryck som olika forskare ibland formulerat just som pseudokvantitativa omdömen, och här hade AMW nu kunnat finna en givande utgångspunkt för en jämförelse mellan sådana hos tidigare forskare och sina mer eller mindre exakta siffror. En utomordentligt tacksam möjlighet därtill ser jag t. ex. i K. G. Ljunggrens anteckningar i uppsatsen *Några språkdrag och stildrag hos C. J. L. Almqvist*. Han säger där, att Almqvist »gärna, t. o. m. mycket gärna» begagnar adjektiv. Nu visar det sig att de av AMW undersökta texterna i detta avseende uppvisar en ganska god konstans, och undersökningen ger vid handen att Almqvist genomsnittligt inte tycks bruka fler adjektiv än någon annan (s. 234). AMW tar inte upp K. G. Ljunggrens ståndpunkt till diskussion, men jag tror att förklaringen till hans intryck här som så ofta när det rör sig om pseudokvantitativa omdömen ligger i en kvalitativ aspekt. AMW påpekar nämligen om Almqvists bruk av adjektiv att han »med 17 löpande adjektiv av denna art [sms. där förleden

närmare beskriver efterledets betydelseomfång] framstår som en nyansernas älskare. [---] Speciellt utmärkande för Almqvists romantiska verk är dvandva-sammansättningar av typen *dunkelhög, dunkelskön (alla i Amorina)*» (s. 248). När nu AMW dels visar, att Almqvist inte brukar påtagligt fler adjektiv än andra, dels att hans adjektiv är av en specifik art, har en specifik kvalitet, tycker jag man i detta kan se en bekräftelse på, att de pseudokvantitativa angivelserna hos Ljunggren lämpligen bör tolkas kvalitativt. Och eftersom de kvalitativa egenskaperna enligt min mening är de för stilistiken primära, så skulle jag kunna acceptera pseudokvantitativa angivelser i en undersökning som inte har alltför höga vetenskapliga ambitioner eller inte är direkt kvantitativt upplagd i övrigt. Då nu emellertid AMW:s avhandling har såväl vetenskapliga ambitioner som är kvantitativt upplagd i stora delar, känns de pseudokvantitativa angivelserna främmande.

I någon mån hade detta kunnat undvikas om AMW oftare hade hänvisat från första kapitlets inexakta angivelser till senare kapitelns mera exakta. Så sker dock endast sällan, och när det sker bekräftas inte alltid första kapitlets påstående i de senare. Detta gäller t. ex. de satsförkortningar i form av presens particip som behandlas s. 24 (se därom närmare nedan i avsnittet Kvantitativ och kvalitativ stilistik).

Metoddiskussion och referenser

Någon sammanhållen metoddiskussion förekommer inte i AMW:s avhandling och jag menar att förf:s löfte i slutet av inledningen, att tidigare arbeten inom språk- och stilvetenskap nämns i respektive sammanhang, inte infrias i tillfredsställande grad. Inte minst gäller detta den litteraturvetenskapliga forskningen. Avhandlingen är den första, mig veterligt, som helt saknar notapparat. Detta behövde väl i och för sig inte innebära någon nackdel, men i detta fall förefaller barnet alltför ofta ha fått följa badvattnet. Allvarligare bedömer jag de inte så få fall, där AMW underlätit att hänvisa till forskning som hon uppenbarligen utnyttjat eller till forskare som framfört avvikande ståndpunkter från AMW:s utan att dessa citeras eller diskuteras.

I kap. IV diskuterar AMW anföringsverb och delar in dem i fem olika grupper. Det är en mycket intressant indelning som av allt att döma vilar på Eva Wennerströms bekanta uppsats *Expressiva anföringsverb*. Denna citeras eller omnämns emellertid inte och inte heller finns den upptagen i litteraturlösteckningen.

Peter Hallbergs stora avhandling *Natursymboler* i svensk lyrik omnämns givetvis, men när han i fråga om ljus och färgupplevelse har en annan åsikt än den AMW gör sig till tolk för (s. 263) diskuteras inte detta. Hallberg säger i sin avhandling: »Själva uppdelningen i uttryck för å ena sidan rena ljusförmimmelser och för bestämda färgsensationer å den andra torde förefalla rätt naturlig och kräver knappast någon utförligare motivering» (s. 102). AMW för emellertid de båda adjektiven *ljus* och *mörk* till grupp som hon påstår har färg-effekt utan att med ett ord antyda den problematik detta rymmer och att Hallberg alltså har intagit motsatt ståndpunkt. För egen del hade jag givetvis gärna sett, att AMW åtminstone någon gång hade hänvisat till mina synpunkter när hon tar upp problem som jag har behandlat i mina båda arbeten Deskriptiv stilistik och Stilen i Hjalmar Söderbergs »Historietter». Detta kunde ha skett i åtskilliga fall där vi är helt överens, men ännu hellre i sammanhang där AMW förfäktar en klart avvikande ståndpunkt från den som jag framfört.

Stilbegreppet

Avhandlingens titel är ju *Carl-Johans-tidens prosa* med undertiteln *Språkliga studier i texter från den moderna prosaberättelsens framväxt-tid*. I inledningen talas om att förf. ämnar »försöka fånga några av epokens karaktaristiska drag i språk och stil» — här kommer för första gången också begreppet *stil* in, en term som AMW visligen undvikit i titlarna.

Under mitt eget arbete med stilbegreppet fann jag att det vore synnerligen angeläget att termer som *språk*, *stil*, *berättarkonst* etc. finge någorlunda fast avgränsad innebörd. Jag fann också att det för detta ändamål skulle vara av intresse att studera inte endast hur olika stilistiker definierade *stil* m. m. utan kanske framför allt hur de i praktiken använde begreppen. Det visar sig nämligen här, som i så många andra fall, att teori och praktik inte alltid stämmer särskilt väl överens. Det har fallit sig naturligt att jag har undersökt AMW:s arbete ur denna synvinkel. Den stildefinition, som anges i slutanmärkningen s. 323 och sägs härröra från ABC i stilistik, som AMW tillsammans med Ulf Teleman författat, lyder:

Stil är

a) resultatet av textskaparens (=talarens eller författarens) val bland de synonyma uttryckssätt som lexikon och grammatik erbjuder samt

b) de avvikelser från det gemensamma språkbrukets lexikon och grammatik som texten innehåller.

Att Teleman-Wieselgren i sin lilla introduktion i stilistik inte behöver gå in på varifrån man hämtat sin stildefinition är en sak. En helt annan är att i en akademisk avhandling hänvisa till en definition i en nybörjarbok som man själv varit med om att skriva utan att ge minsta antydning om vilka forskare som tidigare formulerat stilbegreppet i liknande termer. Definitionen känns ju i delar igen från många tidigare såväl svenska som utländska arbeten.

När nu avhandlingens titlar talar inte om *stil* utan om *prosa* och *språkliga studier* hade det varit angeläget att också dessa begrepp hade definierats. Inte minst intressant hade varit att se vilken begreppsmässig skillnad AMW tänkt sig mellan *språk* och *stil*. Någon klar skiljelinje mellan de båda termernas innebörd går nämligen inte att läsa ut av deras användning i avhandlingen. Växlingen mellan uttryck som *kanslispråksord* och *kanslispråksdrag* resp. *kanslistil*, *kansliprosa* och *kurialstil*, förefaller villkorlig. När termerna kombineras i det gamla ordparet *språk och stil*, förefaller uttrycket ibland tautologt, ibland har möjligen de båda termerna något olika innebörd. S. 21 förekommer uttryck som *skämtsamt högravande språk* som åstadkommer en effekt av *övertäckning och paradoxalitet*, det talas om *den själv-ironiska språk* och om *den intrikata stilen*. På s. 51 finner man den anmärkningsvärda formuleringen *den hypernormala kanslistilen*, ett uttryck som onekligen ger en antydning om den bristande stringensen i begreppsapparaten.

Vad sedan själva stildefinitionen angår, så lämnar den många frågor öppna. En kardinalfråga är givetvis vad som menas med »synonyma uttryckssätt». Chomsky satte frågan på sin spets i en uppsats i *Language* 1955, *Semantics and the philosophy of language*, där han bryskt konstaterar: »modern semantics gives us no way of determining whether synonymy [---] holds between *oculist* and *eye-doctor*, or between *oculist* and *horse*» (s. 39).

Nu är det väl inte riktigt så illa som Chomsky gör gällande. Men onekligen är termen synonymi synnerligen vag och dess innebörd skiftande. Även om vi till vardags kan använda oss av ett begrepp som synonymi, så uppfyller det alltså inte sådana krav att det kan ingå som led i en definition av ett annat begrepp. Jag vill för övrigt hävda, att alla »val» mellan synonyma uttryck inte är stilistiskt relevanta — t. ex. mellan *sovrum* och *sängkammare* — och jag vill också hävda att stilistiskt relevanta egenskaper måste förklaras på annat sätt än genom val av synonyma uttryckssätt.

Jag har sökt argumentera för denna ståndpunkt i min avhandling, och kan i detta sammanhang endast referera till tankegångarna där.

Även andra ord i definitionen fordrar förklaring. Vad avses med *resultaten*, det första ordet i definiens-ledet? Åter står vi inför ett högeligen oklart begrepp. »Resultaten» betyder allt — och därigenom ingenting. Avses textens struktur? På vilket plan ligger resultaten — hos författaren, i texten, hos läsaren? Har *stil* någonting med upplevelsefaktorn att göra? Ingenting i definitionen antyder något åt det hållet, och den är avgjort icke-mentalistisk för att anknyta till den aktuella terminologin. För min egen del har jag i min avhandling klart deklarerat min mentalistiska uppfattning av stilbegreppet (s. 103 f. och passim). Jag är benägen att se stilistiken som tillämpad psykologivistik och stil som en perceptuellt strukturerad relation mellan formella och innehållsliga aspekter på en text. Och jag kan inte finna annat än att AMW:s resonemang på åtskilliga ställen tyder på att hon i praktiken använt termen med denna innebörd.

I inledningen talas om »språkliga kategorier där objektivt vunna sifferresultat förefallit mig särskilt meningsfulla». Vad som menas med *meningsfulla* förklaras ej. Med tanke på undertiteln — språkliga studier i texter från den moderna prosaberättelsens framväxt hade det ju inte varit alldeles uteslutet att förf. hade undersökt t. ex. fördelningen mellan starka och svaga verb, den procentuella andelen av de olika deklinationerna inom gruppen substantiv, fördelningen mellan omljudda och icke omljudda komparativformer hos adjektiven, stavningsfluktuationen eller någon annan språklig kategori. Men detta undersöker inte AMW. Vad hon i stället undersöker är entiteter som skall uppfylla kravet att vara stilistiskt relevanta. Detta krav utsågs explicit i några sammanhang. Bruket av presens particip »kan sägas ha viss stilistisk relevans» (s. 189); om adjektiven heter det att de kan förmodas ha rätt stor stilistisk relevans (s. 235). Vad innebär detta? Om stil är resultaten av val mellan »synonymer», är då inte alla val lika relevanta? Nej, naturligtvis inte. Men vilket är då kriteriet för att ett val — av ett eller annat slag — verkligen är relevant? Jag kan inte se annat än att svaret måste sökas i perceptionen (eller upplevelsen, verkan, effekten av vissa element i texten). Och så vitt jag förstår har AMW arbetat efter samma riktlinje.

Vad AMW har undersökt är nämligen vissa språkliga och innehållsliga element som kan antas ha en viss verkan. Således talas om *tempoökning*, *raskt tempo*, *raskt forcerat tempo* (s.

34, 36, 54), *humoristisk ton* (s. 56), *effekt av frenesi* (s. 62) *intensitet* (s. 65), *De högroman-tiska Bruno-partierna verkar nu alltför pate-tiska, smått parodiska och framför allt föga manliga* [!] (s. 94), *flikaktigt ledig och spiritu-uell brevstil* (s. 97), *ytterligt torr och nykter stil* (s. 67), *den åskådliga prägel, intrycket av spiritualitet, lediga och livfulla* (s. 98), *tyngd* (s. 104), *effekt av monoton* (s. 105), *påfallan-de stilistiskt effektivt, speciellt verkningsfullt* (s. 106), *den stilistiska effekten* (s. 58), etc. etc.

Att AMW har arbetat med upplevelserelationer kommer tydligen till uttryck i ett resonemang på s. 107: »De punkter där texten, sådan den verkligen är, skiljer sig från texten sådan man uppfattar den, är till yttermera visso av speciellt intresse, eftersom man på dessa punkter kan sätta in ett specialstudium i hur språket fungerar som estetiskt verkande medel.» I samma avsnitt förekommer uttrycken *stilkonst* och *estetisk effekt* — det ligger visserligen nio rader mellan dem men nog förefaller de att ligga rätt nära varandra i AMW:s medvetande. Och detta vore egentligen inte så underligt, eftersom en metod med utgångspunkt i den angivna stildefinitionen knappast torde ge resultat av intresse för en undersökning av avhandlingens textmaterial och med dess syften. Till yttermera visso har både AMW:s akademiska lärare, K. G. Ljunggren och Gösta Holm, angivit den estetiska effekten som kriterium för stilistisk relevans. (Ljunggren i uppsatsen Några språkdrag och stildrag hos C. J. L. Almqvist, s. 5; Holm i Epoker och prosastilar, s. 230.) Begreppet *estetisk* är emellertid som bekant lika notoriskt odefinierbart som någonsin begreppet *stil*. Jag tror inte heller att man måste inskränka sig till den »estetiska» upplevelsen. Det enda som är angeläget för mig att visa, och som jag tror att citaten också med all önskvärd tydlighet visar, är att AMW i praktiken opererar med ett annat stilbegrepp än det hon uppgivit i efterordet, nämligen ett stilbegrepp som på ett eller annat sätt relaterar språkliga och innehållsliga aspekter på texten till en upplevelsefaktor. Jag finner det således sannolikt att AMW — sitt explicita stilbegrepp till trots — implicit gjort den boskillnad mellan begreppen *språk* och *stil* som jag har funnit hos flertalet stilforskare — likaledes ofta implicit! — och som jag personligen finner meningsfull om man överhuvudtaget ska bibehålla ett så svårdefinierbart begrepp som *stil*.

Det man traditionellt kallat och kallar *stil* är alltså inte någon egenskap hos texten, utan uppstår i vårt betraktande av densamma. *Stil*

ligger så definierad inte på samma existensplan som begrepp som *form*, *språk*, *innehåll*, utan är av en tredje dimension. Detta förklarar svårigheterna dels att definiera begreppet, dels att »finna» det som påtaglig och avskiljbar enhet i en text, och förklarar Barbara Bennison Grays misslyckade försök i *Style. The problem and its solution* att ge begreppet mening, eftersom hon letar efter något påtagligt »phenomenon» i texten eller hos författaren men inte ägnar mottagaren (läsaren-lyssnaren) någon tanke.

Avhandlingens tyngst vägande kapitel är det andra, inte minst avsnitt A, som behandlar fundamentalfältet, en term präglad av den framstående danske grammatikern Paul Diderichsen. Fundamentalfältet är det fält som omfattar leden före det finita verbet i en huvudsats och kan skifta oerhört i omfattning. Det kan saknas eller vara mycket långt. Med en ganska grov generalisering kan man säga, att ju mer omfattande fundamentet är, desto mera svårsläst är meningen.

Fundamentets stora stilistiska relevans har Gösta Holm med skärpa understrukt och utrett i sin Epoker och prosastilar, men det fundamentbegrepp han använder är snävare än Diderichsens i det han som fundament räknar endast »satsled, annat än subjekt och predikatsverb och vissa bindeord, som inleder en huvudsats och som åstadkommer inversion» (Holm, s. 19). I stort sett innebär detta endast, att Holm till fundamentet *inte* räknar själva subjektet i satsen. Alla andra led som föregår nexus (subjekt + predikat) förorsakar ju inversion (jfr *Han kom hem i går, I går kom han hem*). Varför väljer AMW Diderichsens vidare fundamentbegrepp och vilka konsekvenser får detta?

Som skäl för att gå ifrån Gösta Holms fundamentbegrepp anger AMW »att den naturliggaste platsen för en redogörelse för de förstådda subjektens antal uppbyggnad osv. är i en samlad beskrivning av den syntaktiska meningens samtliga prefinite satsdelar» (s. 102). I tabeller redovisas fundamentens spridning på olika satsdelar, deras syntaktiska karaktär och deras längd. Detta är således formellt avgränsade, språkliga kategorier, objektivt mätta. Svårigheten uppstår när forskaren av dessa språkliga kategorier vill dra slutsatser på upplevelseplanet. »Svårast, ofta omöjligt, att objektivt mäta i skriftspråk är fundamentets tyngd, som ingalunda kan påstås vara identisk med deras längd. [---] I det följande brukas därför begreppen *tung* och *tyngd* bara i evident klara och tydliga fall. Predikativa fundament, speciellt ettordsfundament, torde vara den funda-

mentsatsdel, där förstplaceringen i sig förlänar fundamentordet större tyngd och markerar, eventuellt förtyttar deras innehåll, eftersom de måste starktryckbetonas och omöjligt kan läsas (tyst eller högt) som någon sorts upptakt till eller inskott i huvudsatsen, vilket man kan göra med åtskilliga bisatser, även mycket långa sådana» (s. 104).

I detta resonemang förefaller mig oscilleringen mellan begreppen *språk* och *stil* påtaglig och uppenbar. Diderichsens fundamentbegrepp är språkligt, Holms stilistiskt. Diderichsen frågar inte så mycket efter effekten av fundamentets utseende, han vill göra en språklig beskrivning. För Holm är effekten av fundamentet centralt, och han kan därför inskränka begreppet till ett snävare och stilistiskt mer relevant. AMW:s resonemang som citerats ovan tycks bekräfta det berättigade i Holms begränsning av det stilistiska begreppet fundament. Det visar också AMW:s dubbla ambition att skildra de tre årtiondena i svensk prosahistoria ur såväl språklig som stilistisk synvinkel. Denna ambition är naturligtvis i och för sig högst lovvärd; man kunde bara önskat att den varit mer medvetet genomförd och explicit uttryckt.

Kvantitativ och kvalitativ stilistik

När vi rör oss på upplevelseplanet befinner vi oss, trots den begynnande forskningen också på detta område, fortfarande i stort sett på terra incognita. Slutsatser som dras om verkan och effekt av texter och delar av texter är till sin natur subjektiva. De kan såvitt jag förstår aldrig vara annat, och kan möjligen styrkas resp. modifieras genom empiriska undersökningar. I AMW:s avhandling förekommer inträngande stilistiska detaljanalyser jämsides med stort upplagda språkliga undersökningar, redovisade huvudsakligen i tabellform. Som AMW själv understryker (s. 107, 216), har klyftan mellan objektiva resultat och subjektiva intryck, mellan siffror och upplevelser således, varit svår att överbroa. AMW understryker detta också i kapitlet om bildspråk, där hon mycket riktigt anmärker att »metaforer inte verkar genom sin mängd utan framför allt genom sitt innehåll, sin större eller mindre originalitet, sin egenskap av mer eller mindre träffande analogi-dragande etc.» (s. 278). Det är alltså de kvalitativa egenskaperna (NB att i detta som alla andra resonemang *kvalitativ* inte får tolkas i meningen *god-dålig!*) som är avgörande för bildernas verkan. Men detta torde med till visshet gränsande sannolikhet gälla inte bara metaforer utan alla företeelser i sammanhang där effekten skall tas i beaktande. I sådana sam-

manhang kan på kvantitativ väg vinna resultat inte endast vara totalt irrelevanta utan ibland direkt vilseledande. Jag vill försöka visa detta genom ett exempel i AMW:s resonemang kring berättartekniken i *Det går an*.

Det går an karakteriseras i inledningen som »vår första moderna roman». Den behandlas ytterst summariskt i kap. I, s. 100-101 men återkommer (något förvånande, eftersom ju annars Livijns Spader Dame står i undersökningens centrum) som införingstext i kap. IV, Berättarteknik, anföringsverb och dialog (s. 266 ff.).

Redan i kap. I har AMW lagt synpunkter på berättartekniken i romanen. Det hävdas där, att »historien berättas rätt fram. Berättarens närvaro antyds ibland (60) men ytterligt diskret, och han avhåller sig från andra kommentarer än sådana som rör praktiska detaljer under båtresor» (s. 100 f.). Hänvisningen till *Det går an*, s. 60, gäller en liten passus:

Historien omfar alldeles huru middagsmåltiden på fartyget tillgick, ty derom har en däckspassagerare föga begrepp.

Samma avsnitt i romanen citeras i avh. s. 266, där det om *Det går an* generellt påstås: »berättarkommentarerna är dels få, dels har de karaktären av små allegorier, så fint avpassade efter den fiktiva situationen och miljön, att de verkar helt osökta». »En sällsynt gång skymtar berättarens person direkt fram» menar AMW, och i en sammanfattande översikt karakteriseras berättaren som »sporadiskt märkbar» (s. 269).

Jag skulle nu vilja hävda, att AMW:s omdöme om berättarens roll i *Det går an* kan starkt ifrågasättas, och det förefaller mig sannolikt att den enligt min mening felaktiga beskrivningen beror på en i sammanhanget ovidkommande och vilseledande kvantitativ tankegång. Det må vara aldrig så sant att berättaren bara framträder »ibland» eller »sporadiskt», och det är ur viss aspekt riktigt, att det sker förhållandevis diskret. Men verkan av berättarens framträdande kan inte desto mindre bli så stark av ett enda avsnitt med berättarinpass, att det förefaller helt meningslöst att anlägga kvantitativa aspekter på denna företeelse. Det avsnitt jag avser är det där Saras och Alberts erotiska förbindelse antyds:

Sergeantens lockar flögo kring tshakot-kanten. Han tyckte sig nu åter vara minst sina tjugu år yngre tillbaka igen. Han tittade ned åt sidan: Sara såg icke alls ängslig ut under huj-farten, och detta fröjdade Albert mera och högre, än historieskrifvaren är i stånd att beskrifva. Albert tänkte: här är dock nu ånyo

en punkt, hvori hon och jag sammanträffa. Kanske råkar jag någon gång ännu en.

Men verkligen är det icke omöjligt för en historieskrifvare att följa med alla händelser; och icke går det an för honom att tala om allting, smått och stort? både hvad som sades och icke sades? hände och icke hände? huru ofta hatten ombyttes för schaletten och tvertom? Kortligen: de kommo till Glanshammar, kommo till Örebro, kommo till Kumla, och kommo än längre.

Men ehuru väl åkdonet var på vägen att skena på Glanshammarsvägen, gick dock resan sedan på det hela ej så fort, som efter första uträkningen. Ty nog måtte väl det vara bra mycket, att hafva fyra nattläger emellan Arboga och Mariestad? Och att det blef så, måste slutas deraf, att de körde in i Mariestad först tisdagen; de hade dock lemnat Stockholm thorsdagen, såsom i början vid handen gafs: alltså sex dagar inalles, hvaraf en på Mälaren och de öfriga fem till lands.

Till en del kom väl drömsmålet deraf, att när de vid Bodarne, der en natt öfverhvilades, om morgonen stego upp, var Sara icke fullkomligt väl. Hon hade icke förr varit utsatt för så mycken rörelse, och hennes ögon, ehuru nu nästan klarare än alltid annars, glimmande och fulla af högsta innerlighet då hon såg på Albert, visade likväl spår af att knappt hafva sofvit halfva natten. Flickan, som kom in med kaffet klockan half sju, var således högst välkommen. Förträffliga dryck vid ett sådant tillfälle, som morgonen! Men det är väl åter för enskildt att nämna?

Således är det bäst att genast vara i Mariestad. Det kan ingen hjälpa, att resan dragit ut sina sex dagar.

(2 uppl., s. 116 f.)

Får inte det stilgrepp som Almqvist här använder, att för läsaren antyda denna för romanen så centrala händelse genom att skenbart inte berätta den, en oerhörd betydelse för hur man måste bedöma berättartekniken i *Det går an*? Och detta beror inte på att stilgreppet förekommer en gång eller femton, utan på att det i sin kontext har en så utomordentlig verkan och därigenom kommer att framstå som något centralt och typiskt för hela verket. (Naturligtvis är jag medveten om, att detta intryck är subjektivt, men det skulle förvåna mig mycket om jag vore ensam härvidlag. En läsars undersökning med detta avsnitt som föremål vore onekligen lockande!)

Ovanstående är i mina ögon ett utmärkt exempel på vad jag anser vara stilistikens arbetsfält: att undersöka med vilka medel texten

framställer ett visst innehåll och vad detta har för effekt. Vidare tycker jag det visar, att stilistiken inte, som det kategoriskt hävdas i Teleman-Wieselgrens ABC i stilistik, »i princip är kvantitativt inriktad». Jag anser att det är synnerligen angeläget att man håller isär mikro-stilistiken som arbetar med enskilda texter från makrostilistiken, vilken senare jag följdligt snarare betraktar som tillämpad lingvistik än som stilistik. Vi ser av AMW:s resonemang kring Det går an, att resultaten av en kvantitativ metod kan vara vilseledande om metoden appliceras på ett begränsat material och syftar till att beskriva detta ur stilistisk synvinkel.

Inom makrostilistiken är kvantitativa metoder givetvis tillämpliga. Den kvalitativa stilistikens problem måste emellertid vara lösta innan man kan applicera sådana metoder. Dessutom måste man räkna rätt och man måste kunna dra riktiga slutsatser av siffermaterialet. Så är dessvärre inte alltid fallet i AMW:s avhandling.

Jag har i det föregående noterat, att hänvisningarna från första kapitlets psevdokvantitativa angivelser till senare kapitelns exakta siffror, som ska bestyrka de förra, inte alltid visar sig hålla för närmare prövning. Ett exempel härpå är formuleringen av avsnittet om Palmblads Resorna (s. 24) där det sägs att presens-participiella satsförkortningar »är vanliga märks snart» med hänvisning till s. 191. Där finner vi en redogörelse för den procentuella andelen av presens particip som uppträder som satsförkortning. Denna andel är uträknad på den totala förekomsten av presens-particip i texterna. Således måste läsaren sätta angivelserna om de presens-participiella satsförkortningarna i relation till redovisningen av förekomsten av presens-particip överhuvud. En sådan får man i tabellform s. 192 f. Där framgår, att andelen presens-particip i Resorna är 0,6 (sannolikt % av ordmassan — det framgår inte av tabellen i fråga men gäller tidigare tabeller). Av dessa 0,6% av ordmassan är i sin tur 11% satsförkortningar, vilket innebär 0,66 promille av ordmassan. Andelen satsförkortningar av den här typen varierar avsevärt i textmaterialet: från Baron Julius K*, där de helt saknas, till Guldfogel i Paradis med 2,82 promille. Av de sjutton undersökta texterna har åtta större andel sådana satsförkortningar än Resorna. Vad man nu kan dra för slutsatser av dessa siffror är jag osäker om; de är ju också utomordentligt små. Att AMW fäst sig vid denna typ av satsförkortning i Resorna torde sannolikt bero på någon kvalitativ faktor, inte på någon kvantitativ. Metoden — att dra slutsatser av andelen presens-participiella satsförkortningar genom att sätta

dem i relation till antalet presens-particip — kan näppeligen vara riktig. Man måste väl rimligen sätta satsförkortningar i relation till ordmassan i sin helhet!

Till mycket förvånande resultat leder den kvantitativa metod AMW använt för att undersöka texternas tal- resp. skriftspråklighet och dess beroende av perfekt-particip. AMW hänvisar till Aage Hansen, som menar att ju mer vi fjärrar oss från talspråk, desto vanligare blir participet i attributiv ställning. Detta förefaller intuitivt sannolikt och bekräftas av AMW:s siffror — utom vad Martin Bircks ungdom beträffar. Denna roman framstår som skriftspråklig på denna punkt i jämförelse med de andra »nusvenska klassikerna», vilket är ägnat att förvåna, då ju Söderberg brukar sägas ha en »talspråklig» stil. Anledningen till den förvånande slutsatsen är den, att AMW här begått samma metodologiska missgrepp som i fråga om presens-particip som påtalats ovan. Det är nämligen så, att ingen utom Thorild (med 0,4 fall per 100 ord) har lägre andel perfekt-particip av ordmassan överhuvud än Söderberg, som har 0,5 medan Strindberg och Selma Lagerlöf har 0,9. Om Söderberg därför använder 46,5% av perfekt-participen attributivt, så följer därav ingalunda, att intrycket nödvändigtvis skulle bli mer skriftspråkligt än när Strindberg och Lagerlöf, som alltså totalt använder nästan dubbelt så många perfekt-particip, använder 35% resp. 33% av dessa attributivt. På 10 000 ord skulle vi enligt AMW:s procentuella beräkningar få följande absoluta tal:

	Perfekt particip			Pas-siv-ande
	Fre-kvens	Attri-butivt	Predi-kativt	
Röda rummet	90	32	44	14
Gösta Berlings saga	90	30	53	7
Martin Bircks ungdom	50	23	25	1,4

Vad vi först noterar är, att andelen perfekt-particip är så ringa i ordmassan, att någon stilistisk relevans på kvantitativ grundval knappast förefaller särskilt sannolik. För det andra har alltså Martin Bircks ungdom färre attributiva perfekt-particip i ordmassan än de två andra romanerna, och därav kan man bara sluta att Martin Bircks ungdom är den minst skriftspråkliga av dessa tre, inte motsatsen, som AMW:s resonemang leder till. (Allt detta givetvis under förutsättning att grundhypotesen, att det föreligger någon korrelation mellan antalet attributiva perfekt-particip och läsupplevelse av något som kan uttryckas i termer

av »skriftspråkighet-talspråkighet» verkligen håller.)

Än mer bisarrt blir resonemanget när AMW diskuterar perfekt-participen i passiv och frekvensens relevans för upplevelsen av text som mer eller mindre ledig. Höga siffror i den sista kolumnen i tabellerna s. 194-5 (som motsvarar sista kolumnen i tabellen ovan) skulle tyda på »ett relativt sett mera ledigt språkbruk vad gäller passivum» (s. 194). Hur kan nu hög frekvens av perfekt-particip i passivum tyda på ledigt språkbruk? I allmänhet anser man väl att passiv är ett utmärkande drag för stel, »skriftspråklig» prosa, t. ex. kanslistil.

AMW måste här ha utgått från hypotesen att alla författare använder ungefär samma mängd passivkonstruktioner — en hypotes som dels aldrig explicit formuleras i avhandlingen, dels förefaller högst osannolikt. (Skulle den mot förmodan vara riktig, ligger naturligtvis något i AMW:s resonemang, eftersom passiv med *bli*+perfekt-particip är mindre stelt än *s*-passiv.) Men det är väl fullt tänkbart att en text — även en omfattande sådan — helt och hållet saknar passivkonstruktioner. Siffran i AMW:s kolumn *passivbildande* skulle då bli 0. Att därav sluta, att texten är tung och »skriftspråklig» vore naturligtvis helt absurt.

Om man emellertid bortser från dessa anmärkningar och från de påfallande många felräkningarna av matematisk men även statistiskt metodologisk art som AMW:s egen opponent påtalade, finner man i avhandlingens andra kapitel en tydlig stilistisk utveckling dokumenterad i fundamentets utveckling.

Betecknande och implicerande ord

Till en av avhandlingens förtjänster räknar jag, att AMW skiljer mellan det hon kallar *betecknande* och *implicerande* ord. Det rör sig företrädesvis om ord som betecknar eller framkallar intryck av rörelse och färg. Ännu mer lyckat hade det förstås varit om hon också använt dessa beteckningar konsekvent. S. 80 citeras en rörlig framställning i Livijns Riddar S:t Jöran:

Elden syntes nedifrån roten utgå i en glimmande sol,
 som
 i samma mån den nalkades toppen
 valsade i ljusnade lågor friare och häftigare
 omkring stammen.
 Från gren till gren hoppade flamman
 och hjulade sedermera ända ut på de yttersta
 löven,
 som helt förvånade tittade fram mellan de
 lysande vågorna.

Men det blev ännu värre.

Nu störtade sig,
 så tyckte Humblom,
 en flod af eld ifrån toppen ner mot roten af
 trädet,
 med den fart att ett stoftregn af gnistor kring-
 frasade den
 och spridde sig, såsom en glänsande dagg,
 omkring på
 marken;
 nu åter uppsteg ifrån roten ett källsprång af
 lågor,
 utbredde sig i ett hvalf
 och dallrade i stjernade kretsar långt utom de
 yttersta grenarna.

»Vad han försöker åstadkomma, och delvis lyckas med, är en effekt av rörelse, som språkligt mest manifesteras i de många rörelseimplicerande verben» konstaterar AMW. Nu är som synes de flesta verben inte rörelseimplicerande men väl rörelsebetecknande (*syntes utgå, nalkades, valsade, hoppade, hjulade, vittade fram, störtade sig, spridde sig, uppsteg, utbredde sig, dallrade*). Ett enda av verben kunde kallas rörelseimplicerande, nämligen *kringfrasade*. Däremot finns i textavsnittet i fråga rörelseimplicerande ord av andra ordklasser än verb: *stoftregn af gnistor, flod af eld, källsprång af lågor, friare och häftigare*. Verkan av rörelse intensifieras givetvis då de rörelsebetecknande verben kombineras med sådana rörelseimplicerande ord och uttryck. Av största principiellt intresse är emellertid att AMW understryker, att också andra ordklasser än verb kan vara rörelseimplicerande.

Ortografisk och syntaktisk mening

En annan uppenbart utvecklingsbar idé som AMW framför är distinktionen mellan det hon kallar den »ortografiska meningen» (det traditionella meningsbegreppet), som är otillfredsställande ur stilistisk synvinkel och som hon därför har kompletterat med ett annat meningsbegrepp, den »syntaktiska». Denna definieras som »huvudsats eller huvudsatsersättande satsfragment + ev. underordnad(e) sats(er)». Detta meningsbegrepp är ett försök att komma ifrån interpunktionens inverkan vid beräkning av längd och komplexitet hos meningar, och försöket är synnerligen väl motiverat. Tyvärr skiljer sig de siffror AMW får fram på grundval av detta meningsbegrepp inte från dem hon får fram genom traditionell metod. Därtill har AMW sannolikt konstruerat den »syntaktiska meningen» så att den har blivit alltför lik den »ortografiska». Kanske är tiden emellertid nu, när den moderna amerikanska lingvistikens tycks ha brutit den positivistiska isen, mogen

att återvända till de psykologvlistiska resonemang som fördes vid sekelskiftet, där man försökte analysera textsammanhang med perceptuella kriterier.

Sammanfattning

Avhandlingen i sin helhet präglas av en viss ambivalens. Denna tar sig uttryck i den splittrade målsättningen och de konsekvenser detta får för texturvalet. Likaså råder en viss ambivalens mellan avhandlingens ambition att vara objektiv och de av allt att döma subjektivt estetiska kriterier efter vilka Livijns Spader Dame valts till undersökningens centrum. Detta leder i sin tur till en viss diskrepans mellan objektivt redovisade språkliga fakta och subjektiva detaljanalyser av vissa texter och textavsnitt. Det stora material som dras in för jämförelse i kap. II lämnas i övriga kapitel därhän, och även inom de enskilda kapitlen behandlas inte alltid samma texter och samma textomfång. Inte minst därigenom, men också i hög grad genom avsaknaden av tabellförklaringar och tabellkommentarer, blir framställningen svåröverskådlig. Den i alla avseenden allvarligaste invändningen förefaller mig dock ligga i den metodologiska omedvetenhet som avhandlingen avspeglar. Jag finner det tveksamt om avhandlingen nått det syfte som den tyska sammanfattningen gör gällande. Däremot är det inte uteslutet att avhandlingen i sig rymmer stoffet till de avsedda slutsatserna. Mängden av material, presenterat i tabellform, är så överväldigande och kommentarerna så knapphändiga, att det är svårt att göra sig en riktig föreställning om vad materialet kan komma att kunna utnyttjas för. På plus-sidan kan man bl. a. notera den breddning och precisering i undersökningarna kring fundamentet och adverbialens placering i satsen som bör kunna modifiera och förbättra läsbarhetsindex. Personligen uppskattar jag mest de mikrostilistiska detaljakttagelserna i Spader Dame.

Om AMW inte riktigt gått iland med allt hon föresatt sig, torde detta inte minst bero på hennes höga ambitioner. Vart och ett av avhandlingens fyra syften och var och en av undersökningskategorierna i de fem kapitlen hade sannolikt erbjudit underlag mer än tillräckligt för en avhandling. Det är alldeles uppenbart så, som AMW själv skriver i inledningen: »Uppgiften kan synas på en gång lockande och hopplös.» AMW har ganska naturligt inte lyckats med det hopplösa, men krävet att en avhandling skall ge uppslag och incitament till fortsatt forskning uppfyller Carl-Johans-tidens prosa väl!

Peter Cassirer

Lennart Skaaret: »God» och »dålig» litteratur. *Gymnasister och deras lärare om två berättelser.* (Akad. avh. Gbg.) Utbildningsförlaget. Sthlm 1971.

Man skall nog någon gång ha varit vittne till en lektion i svenska i en 9 t eller i en bråkig 8 i grundskolan för att riktigt förstå, tror jag, hur nödvändig en forskning av den typ Skaaret ägnat sig åt är. Läget ute i skolorna är ju på många håll alarmerande. Det försiggår ofta ingenting meningsfullt på en svensklektion i grundskolan. En väsentlig orsak härtill är säkert att vi vet för litet om elevernas läsförmåga, läsvanor och attityder till litteratur. Målsättningen för litteraturstudiet är också på många punkter oklar. Våra skolreformer har genomförts utan att föregås av någon ämnesmetodisk forskning. När det gäller litteraturpedagogiken har vissa inbrytningar gjorts genom Gunnar Hanssons introduktion av Richards' experimentella litteraturforskningsmetodik. Hans avhandling *Dikten och läsaren* har bidragit till att göra lyrikstudiet mindre auktoritärt i våra skolor. Få litteraturvetenskapliga verk har i så hög grad haft praktisk tillämplighet som just *Dikten och läsaren*. Men Hanssons forskning har huvudsakligen varit inriktad på lyriken, medan det största utrymmet i undervisningen numera ägnas prosa och dramatik. Det är därför glädjande att underlaget för den aktuella avhandlingen är ett par prosatexter.

Det har väl tyvärr varit så att en litteraturvetenskaplig forskning av den typ Skaaret ägnar sig åt betraktas med en viss nedlåtenhet av många litteraturhistoriker. Det skulle inte vara så fint att syssla med ämnesmetodisk forskning som med renodlat litteraturvetenskapliga problem. Därvidlag tror jag att det är dags för oss att tänka om. I USA har man under rubriken *Project English* igångsatt ett litteraturpedagogiskt program som i många fall genomförs i samarbete mellan litteraturvetare, psykologer och pedagoger. Ett stort antal universitet är engagerade. En inblick i detta kan man få genom ett arbete av Josephs och Steinberg med titeln *English Education Today*, ett verk som egentligen inte varit omtövat i den här avhandlingens litteraturförteckning. Överhuvud taget saknar jag de internationella utblickarna i den forskningsöversikt som inleder avhandlingen.

Jag tror inte att lärarna vid universiteten och lärarhögskolorna bör känna att de gjort sitt, när de gett magistern hans examen. Några måste helt enkelt ut till hans arbetsplats för att se om den undervisning han fått är adekvat. Vi bör ha en »feed back» som en stimulans